

Lezen en schrijven in de communicatiewetenschappen

Annelore Deprez
Sofie Van Bauwel
Roel Vande Winkel

Uitgeverij Academia Press
Coupure Rechts 88
9000 Gent
België

info@academiapress.be
www.academiapress.be

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediateamdivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 978 94 014 5365 3
D/2018/45/291
NUR 810

Annelore Deprez, Sofie Van Bauwel en Roel Vande Winkel
Lezen en schrijven in de communicatiewetenschappen
Gent, Academia Press, 2018, XIV + 188 p.

Zevende, herwerkte editie, 2018
Zesde, herwerkte editie, 2015
Vijfde, herwerkte editie, 2013
Vierde, herwerkte editie, 2012
Derde, herwerkte editie, 2011
Tweede, herwerkte editie, 2010
Eerste, herwerkte editie, 2009

Vormgeving binnenwerk: bvba Le Pur et l'Impur
Vormgever cover: Studio Lannoo & Keppie en Keppie

© Annelore Deprez, Sofie Van Bauwel en Roel Vande Winkel
© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	IX
Inleiding	XI
Deel I:	
Academisch schrijven binnen de communicatiewetenschappen	I
Hoofdstuk 1. Het veld van de communicatiewetenschappen	3
1.1. Ter introductie: wat zijn de communicatiewetenschappen?	3
1.2. De verschillende subdisciplines	8
1.3. Internationale organisaties	14
1.4. Tijdschriften	15
Hoofdstuk 2. Het academische proces	19
2.1. Meta-invalshoeken	20
2.1.1. Epistemologische indeling	21
2.1.2. Ontologische indeling	21
2.1.3. Axiologische indeling	22
2.2. Onderzoeksoepzet	24
2.3. Literatuur zoeken	30
2.4. Schrijfproces	30
Deel II:	
Bronnen binnen de communicatiewetenschappen	33
Hoofdstuk 3. Bronnen	35
3.1. Soorten bronnen	35
3.1.1. Wat is een (gepubliceerde) bron?	35
3.1.2. Gepubliceerde bronnen: primaire en secundaire	37
3.2. Primaire bronnen	42

3.2.1.	Tijdschriften en kranten	42
3.2.2.	Boeken	48
3.2.3.	Internetbronnen	56
3.3.	Secundaire bronnen	56
Hoofdstuk 4. Vindplaatsen		63
4.1.	Belangrijke ‘wegwijzers’	63
4.2.	Bibliotheken	65
4.2.1.	Cruciale begrippen: IBL, VPN, SFX	65
4.2.2.	De belangrijkste bibliotheken	67
4.3.	Archieven en documentatiecentra	72
4.4.	Buitenbeentjes: audiovisuele archieven	74
Hoofdstuk 5. Zoekstrategieën en hulpmiddelen		79
5.1.	Goede zoekstrategieën	79
5.2.	Extra tips voor het doorzoeken van geautomatiseerde bestanden	83
Hoofdstuk 6. Bronverwijzingen		87
6.1.	Naar bronnen verwijzen	87
6.2.	Bronnen aanhalen: citeren versus parafraseren	89
6.2.1.	Citeren	89
6.2.2.	Parafraseren	92
6.3.	Plagiaat	93
Deel III:		
De academische paper		95
Hoofdstuk 7. De academische paper		97
7.1.	Vorm en structuur	98
7.2.	Werkwijze	98
7.3.	Het format van de academische paper	102
7.4.	Vormelijkheid van de paper	106
Hoofdstuk 8. Het schrijven van een probleemstelling		109
8.1.	Een analyse van het onderzoeksonderwerp	110
8.2.	Het afbakenen van het onderzoeksonderwerp	112
8.3.	Het schrijven van een probleemstelling	116
8.3.1.	Een probleemstelling = doelstelling + vraagstelling	116
8.3.2.	De doelstelling	116
8.3.3.	De vraagstelling	120

Hoofdstuk 9. Het schrijven van een abstract	125
9.1 Definitie	125
9.2 Soorten abstracts	127
9.3 Het format van een abstract	130
9.4 Stappenplan voor het schrijven van een abstract	132
Hoofdstuk 10. Refereren	135
10.1. Bronnen vermelden: belangrijkste referentiewijzen	136
10.1.1. Algemene principes	138
10.1.2. Verkorte referenties in de tekst zelf	140
10.1.3. Referenties in voet- en eindnoten	140
10.1.4. Referenties in de tekst met aparte literatuurlijst of bibliografie	141
10.2. APA-systeem: basiskennmerken	141
10.3. Bronvermelding in de tekst (APA-systeem)	144
10.3.1. Referenties naar een boek, een bijdrage in een reader, wetenschappelijke en vaktijdschriften	144
10.3.2. Artikels uit kranten, magazines, weekbladen	147
10.3.3. Ongepubliceerde werken	148
10.3.4. Brieven, faxen, e-mails, interviews, telefoongesprekken	148
10.3.5. Internet	149
10.3.6. Andere bronnen	150
10.3.7. Bron uit de tweede hand	150
10.3.8. Wetten, decreten, Koninklijke Besluiten	151
10.4. Bibliografie/ literatuurlijst in het APA-systeem	152
10.4.1. Algemene regels	152
10.4.2. Boeken en (bijdragen uit) readers	152
10.4.3. Artikels uit wetenschappelijke en vaktijdschriften	155
10.4.4. Artikels uit kranten, magazines en weekbladen	157
10.4.5. Ongepubliceerde bronnen	158
10.4.6. Internet	159
10.4.7. Brieven, faxen, e-mails, telefoongesprekken	161
10.4.8. Ander bronnenmateriaal	161
10.5. Automatisatie via bibliografische softwareprogramma's	163
Besluit	169
Bibliografie	171
Glossarium	179
Lijst figuren en tabellen	187
Herkomst van de illustraties	187

Woord vooraf

Lezen en schrijven in de communicatiewetenschappen, waarvan u de zevende herziene editie in handen houdt, is een inleidend handboek, gericht naar Bachelorstudenten die een eerste literatuurstudie uitvoeren of hun eerste paper schrijven. Maar het is ook een werkinstrument dat tijdens de verdere academische carrière van pas kan komen, bijvoorbeeld bij studenten die een onderzoekspaper of een masterproef schrijven.

Dit handboek ontstond binnen een zeer specifieke context: als cursus voor het opleidingsonderdeel *Academisch rapporteren in de Communicatiewetenschappen*, dat door ondergetekenden gedoceerd werd aan de vakgroep communicatiewetenschappen van de Universiteit Gent. Het boek wil echter ook een ruimer publiek bereiken en laat daarom informatie die enkel en alleen relevant is voor Gentse studenten achterwege.

Als auteurs zijn wij dank verschuldigd aan Prof. dr. Els De Bens, Prof. dr. Frieda Saeys en Prof. dr. Karin Raeymaeckers, die ons als docenten van een dergelijke inleidende cursus voorafgingen. Hoewel dit boek vooral onze signatuur draagt en eventuele tekortkomingen dus ook enkel aan ons te wijten zijn, is de indeling en inhoud ervan vanzelfsprekend beïnvloed door het werk van onze voorgangers en van hun onderwijsassistenten. Wij zijn tevens dank verschuldigd aan de studenten uit de Bacheloropleiding communicatiewetenschappen aan de Universiteit Gent, evenals aan de studenten uit de schakel- en voorbereidingsprogramma's tot de Master communicatiewetenschappen aan diezelfde universiteit. Hun 'leren', suggesties en bijdragen hebben ons gestimuleerd extra na te denken over de noden van studenten en de verplichtingen die dat voor een handboek inhoudt.

Onze dank gaat uit naar Lies Poignie van *Academia Press*, die dit handboek mogelijk maakte.

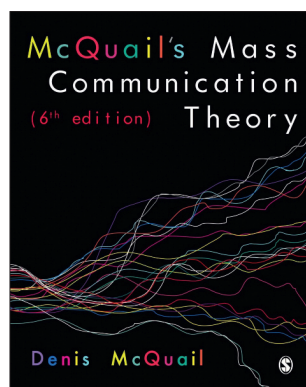
Wij hebben deze zevende herziene editie zo actueel mogelijk proberen te maken. Maar een handboek is natuurlijk nooit echt 'klaar'. Wij zijn daarom altijd zeer dankbaar indien lezers ons suggesties ter aanvulling of verbetering bezorgen.

Gent, zomer 2018

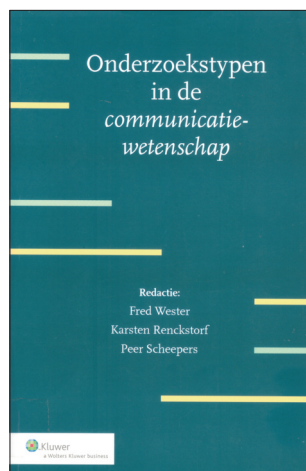
Annelore Deprez, Sofie Van Bauwel & Roel Vande Winkel

Inleiding

Lezen en schrijven in de communicatiewetenschappen situeert zich, zoals de titel aangeeft, in het ruime veld van de communicatiewetenschappen. Het is echter geen boek 'over' dit wetenschappelijke veld. Voor een theoretische inleiding tot de evolutie van de communicatiewetenschappen of een exploratie van de verschillende onderzoeksdomeinen die onder de brede vlag van 'communicatiewetenschappen' schuilgaan, kan de lezer onder andere terecht bij het standaardwerk van McQuail (2010). Voor uitleg over de verschillende onderzoekstypen in de communicatiewetenschappen kan de lezer dan weer terecht bij Wester e.a. (2006).

Het bovenstaande betekent niet dat het voorliggende handboek losstaat van de theoretische beschouwingen. Integendeel, het belang van theoretische achtergrondkennis blijkt duidelijk uit het eerste hoofdstuk, waarin het veld van de communicatiewetenschappen in vogelvlucht wordt overlopen. Deze theorie dient echter als basis, maar niet als centraal punt van het voorliggende boek, dat eerder praktisch van aard is.

Dit handboek focust, zoals de titel eveneens aangeeft, op het 'lezen en schrijven' binnen de wetenschappelijke discipline van de communicatiewetenschappen. Dit is dus geen theoretisch werk, maar een concrete introductie tot de praktijk van het communicatiewetenschappelijk zoeken naar informatie en de verwerking ervan.

Dit boek is dus bestemd voor communicatiewetenschappers in wording, studenten die geïntroduceerd willen worden tot het opzetten en uitvoeren van (literatuur)onderzoek enerzijds, het schriftelijk presenteren van de onderzoeksresultaten anderzijds. Daarbij gaat natuurlijk veel aandacht uit naar het correct en wetenschappelijk verwijzen naar de gebruikte bronnen.

De vaardigheden die de lezer mee dankzij dit boek kan verwerven, zijn essentieel voor het schrijven van een onderzoekspaper of van een masterproef. Ze zijn bijvoorbeeld ook geschikt voor het bedrijven van onderzoeksjournalistiek, maar zijn niet gericht op het journalistieke schrijven. De tools die je hier krijgt aangereikt, introduceren je vooral tot de academische literatuur en tot het schrijven van academische teksten. Ze zijn, hoewel ook een wetenschappelijke tekst vlot mag lezen, dus minder geschikt voor de redactie van journalistieke teksten.

Dit boek bestaat uit drie grote delen. Deel I gaat in op het academische veld van de communicatiewetenschappen waarin aandacht wordt besteed aan de verschillende subdisciplines, internationale organisatie en tijdschriften die de communicatiewetenschappen mee definiëren. Daarnaast komt ook het academisch denk- en schrijfproces aan bod. Hier wordt gefocust op potentiële meta-invalshoeken voor een wetenschappelijke studie, het onderzoeksopzet en het schrijfproces.

In deel II ligt de focus op de bronnen binnen de communicatiewetenschappen. We besteden aandacht aan de verschillende types bronnen die binnen de communicatiewetenschappen worden gehanteerd, de meest geëigende vindplaatsen voor dergelijke bronnen en de in die vindplaatsen aanbevolen zoekstrategieën. Natuurlijk wordt in dit hoofdstuk ook uitgebreid aandacht besteed aan wat wel (citeren, parafraseren) en niet geoorloofd (plagiaat) is.

In dit deel wordt niet enkel aandacht besteed aan ‘klassieke’ geschreven bronnen, maar wordt ook ingegaan op audiovisueel bronmateriaal.

Deel III gaat dieper in op de academische paper. Onze aandacht gaat uit naar de realisatie van een academische paper, het formuleren van een concrete probleemstelling, het schrijven van een abstract en het correct refereren waarbij het internationaal gezaghebbende APA-referentiesysteem als standaard wordt toegelicht.

Inhoudelijke overlapping tussen de respectieve hoofdstukken en tussen de drie grote delen is natuurlijk onvermijdelijk. De vragen die

daarin worden behandeld, zijn relevant voor iedereen die een onderzoek voorbereidt en literatuur zoekt. Onderzoekers die in andere wetenschappelijke disciplines actief zijn dan de communicatiewetenschappen (bijvoorbeeld politieke wetenschappen, sociologie, geschiedenis, literatuurwetenschappen enzovoort) worden vaak met dezelfde vragen geconfronteerd. De antwoorden die op die vragen geformuleerd worden, zijn natuurlijk anders voor elke discipline, al was het maar omdat bepaalde bronnen relevanter zijn voor communicatiewetenschappers dan voor, bijvoorbeeld, juristen (en vice versa). Juist daarom proberen we in dit boek enerzijds een voldoende algemeen beeld te scheppen en anderzijds extra aandacht te besteden aan bronnen, vindplaatsen en refereerwijzen die in het bijzonder voor communicatiewetenschappers interessant zijn.

Nog enkele praktische tips:

- Werken waarnaar in de lopende tekst slechts summier verwezen of gerefereerd wordt, staan voluit vermeld in de **bibliografie** achteraan in dit werk. Voor meer informatie over het hierboven kort vermelde standaardwerk van McQuail (2010) – een naam die in dit boek nog herhaaldelijk zal opduiken – kan je dus terecht in de bibliografie. Deze bibliografie bevat overigens enkel referentiewerken, niet de vele andere boeken of andere bronnen die in dit boek louter als voorbeeld van een bepaald type bron of type referentie worden aangehaald.
- Belangrijke termen of uitdrukkingen worden in het boek **rood** aangeduid. Dit wijst erop dat je die termen kan terugvinden in het **glossarium**: een verklarende woordenlijst achteraan in het boek.

DEEL I:

ACADEMISCH SCHRIJVEN BINNEN DE COMMUNICATIE- WETENSCHAPPEN

In dit eerste deel van dit handboek behandelen we twee belangrijke vragen:

1. Wat is de discipline van de communicatiewetenschappen?
2. Wat houdt het academische proces in?

Hoofdstuk 1.

Het veld van de communicatiewetenschappen

1.1. Ter introductie: wat zijn de communicatiewetenschappen?

'Communication ... is not a secondary phenomenon that can be explained by antecedent psychological, sociological, cultural, or economic factors; rather, communication itself is the primary, constitutive social process that explains all these other factors' (Craig, 1996, p. 126).

De communicatiewetenschappen beslaan, zoals de meervoudsvorm '-wetenschappen' al aangeeft, een ruim veld dat vele invullingen kent. De communicatiewetenschappen zijn niet alleen veelzijdig wat het onderwerp betreft, maar vormen ook in andere opzichten een **dynamische discipline**. De studie van een steeds veranderend object – de manier waarop we met anderen communiceren en de middelen die daartoe gebruikt worden, wijzigen constant – moet voortdurend ondersteund worden door nieuw wetenschappelijk onderzoek. Bovendien vormen de communicatiewetenschappen een vrij recente discipline, die ontstond vanuit interdisciplinariteit met andere humane wetenschappen. Deze laatste vertonen dan ook grote raakvlakken met het veld van de communicatiewetenschappen. Denk maar aan politieke wetenschappen, sociologie, economie, psychologie, geschiedenis, antropologie, literatuurwetenschappen enzovoort. Deze verwantschap blijkt ook duidelijk uit het feit dat de vakgroep communicatiewetenschappen van de Universiteit Gent oorspronkelijk ontstond binnen de faculteit rechten (waar hij werd opgericht door een historicus), maar nadien verhuisde naar de faculteit politiek en sociale wetenschappen. Aan de Vrije Universiteit Brussel maakte de opleiding communicatiewetenschappen dan weer lang deel uit van de faculteit letteren en wijsbegeerte, en bijvoorbeeld niet van de

faculteit van de economische, sociale en politieke wetenschappen. Kortom, deze **interdisciplinariteit** bestaat tot op vandaag. Tegelijkertijd zijn de communicatiewetenschappen uitgegroeid tot een volwaardige, zelfstandige discipline met een eigen object en een eigen arsenaal aan onderzoeksmethoden. Voor een overzicht van de onderzoekstypen in de communicatiewetenschappen, zie Wester e.a. (2006). Zoals McQuail (2005, p. 16) in de volgende definitie aangeeft:

‘Under the name communication science the field has been defined by Berger and Chaffee (1987: 17) as a science which “seeks to understand the production, processing and effects of symbols and signal systems by developing testable theories, containing lawful generalizations, that explain phenomena associated with production, processing and effect”. While this was presented as “mainstream” definition to apply to most communication research in fact it is very much biased towards one model of enquiry – the quantitative study of communicative behavior and its causes and effect.’

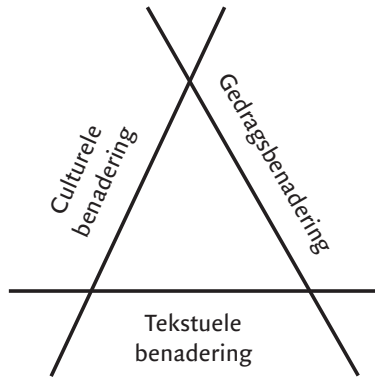
Wie zich afvraagt wat ‘de’ communicatiewetenschappen zijn, vraagt zich natuurlijk ook af: ‘wat is communicatie?’ Sommige definities van ‘communicatie’ hebben zich toegespitst op sociale en culturele aspecten. Andere focussen op **gedrags-** of cognitieve aspecten. Dit verschil tussen cultuur en cognitief vormde vaak de basis – en doet dat eigenlijk nog altijd – voor verschillen in theorievorming en theoretische benaderingen. Zo omschrijft Roger (1995, p. 35) communicatie bijvoorbeeld als een ‘process in which participants create and share information with one another in order to reach a mutual understanding’. In deze definitie ligt de focus duidelijk op het gedrag en niet zozeer op het sociale en **culturele** aspect. Dat is dan weer wel het geval in de volgende omschrijving van Price (1997, p. 5), die communicatie definieert als:

‘An activity in which symbolic content is not merely transmitted from one source to another, but exchanged between human agents, who interact within a shared situational and/or discursive context.’

De **paradigma**’s van Roger (1995) en Price (1997) worden tegenover elkaar geplaatst en weerspiegelen volgens Marsen (2006) heel eenvoudig gezegd de belangrijkste tradities binnen communicatiewetenschappen. Hieraan kan nog een derde, recenter paradigma worden toegevoegd: het paradigma van de **tekstuele benadering**, dat vooral sterk groeide vanuit de Europese en Franse traditie. De onderstaande figuur geeft de verschillende paradigma’s weer.

Figuur 1. Paradigma's binnen de communicatiewetenschappen

(bron: Marsen, 2006, p. 4)

De jonge communicatiewetenschapper/ster moet vertrouwd worden gemaakt met de klassieke en de nieuwe methoden voor het bestuderen van communicatie en media of voor het geïntegreerd bestuderen van het ganze communicatieproces vanuit een bepaalde invalshoek. Cruciaal daarvoor is natuurlijk dat deze onderzoeker/ster vertrouwd is met het veld van de communicatiewetenschappen. Omdat onderzoek naar communicatie vaak over de grenzen van de disciplines heen gaat, is het niet altijd evident om literatuur rond bepaalde onderwerpen terug te vinden. Het blijft, ondanks de eigenheid van de communicatiewetenschappen, belangrijk om ook buiten deze discipline op zoek te gaan naar informatie.

Een definitie geven van een discipline is altijd zeer moeilijk. Een disciplineren definiëren betekent immers dat je de contouren ervan vastlegt: dat beperkende 'vastleggen' is eigenlijk niet combineerbaar met de constante evolutie die een dynamische discipline als de communicatiewetenschappen doormaakt. Toch willen we hier nog eens de omschrijving van Denis McQuail aanhalen, die in zijn handboek *McQuail's Mass Communication Theory* (2010) de communicatiewetenschappen aan de hand van verschillende onderzoeksinvalshoeken omschrijft:

Het object is COMMUNICATIE, dat we kunnen benaderen vanuit drie invalshoeken

Invalshoek 1: WIE communiceert met wie (zender en ontvanger)
WAAROM is er communicatie (functies en doel)
HOE wordt gecommuniceerd (kanaal, tekens, codes)
WAAROVER wordt gecommuniceerd (inhoud, soorten informatie)
GEVOLGEN van communicatie

Invalshoek 2: Verschillende NIVEAUS van interpersoonlijke tot massacommunicatie

Invalshoek 3: DYNAMISCH
Steeds nood aan bijkomend onderzoek want object verandert telkens
Blijvende interactie met veranderende maatschappij

De eerste invalshoek duidt vooral op de **processen, functies, teksten en eventuele gevolgen** van de communicatie. De tweede invalshoek duidt op de verschillende niveaus van communicatie (zie Littlejohn, 2002, p. 14-5) waarbij we interpersoonlijke, groeps-, institutionele of organisatiecommunicatie en massacommunicatie kunnen onderscheiden. Rubin e.a. (2010, p. 3-4) geven vooral in deze gedragsstrategie een definitie van communicatie en dus ook van wat zij zien als communicatiewetenschappen. Ze omschrijven communicatie daarbij als:

‘Here, we define communication as a process by which people arrive at shared meanings through the interchange of messages. When people create and manage meanings and share their understanding of social reality, many things become communication events.[...] Communication researchers examine the processes by which meanings are created and managed in other words, how people structure and interpret messages and use symbols such as language in several contexts.’

Deze velden van communicatiewetenschappen hangen niet alleen samen met het niveau van analyse en het niveau waarop de nadruk ligt, maar brengen ook specifieke **onderzoeksmethodologieën** met zich mee. De interactie in een klas van kinderen zal anders onderzocht en benaderd worden dan de mogelijke rol van televisie in het leven van diezelfde kinderen of dan het online mediagedrag van deze kinderen. Invalshoek drie duidt er ontgensprekelijk op dat deze verschillende perspectieven en tradities niet als rigide afgebakende en vaste velden moeten worden gezien. Bovendien verandert het onderzoeksobject constant, omdat het afhankelijk is van **politieke, technologische, sociale en culturele contextuele factoren**. De verschillende benaderingen kunnen soms ook samenhangen met nationale tradities, maar meestal wordt er gewerkt over de grenzen heen. De gedragsbenadering wordt vaak geassocieerd met de Amerikaanse traditie waar veel aandacht is voor psychologische processen. Als academische discipline zijn de communicatiewetenschappen in de Verenigde Staten van Amerika vooral geïnteresseerd in het onderzoek naar effecten van bijvoorbeeld politieke campagnes en publieke opinie onderzoek. Hier tegenover staat de culturalistische traditie die eerder gesitueerd wordt in de Britse traditie van mediastudies, een traditie met sterke linken naar de Cultural Studies benadering. De Duitse academische traditie wordt dan weer hoofdzakelijk gekenmerkt door de studie naar de ideologische dimensies van instituten. Toch zijn deze ‘nationale’ grenzen eerder iets uit het verleden: ze werden intussen grotendeels opgeheven. We vinden nu een veelheid aan **subdisciplines** terug in het ruime veld van communicatiewetenschappen.

Als verdere inleiding raden we deze **introducerende teksten** aan:

Craig, T. (1996). *Communication theory as a field*. New York: Guilford.

Loisen, J. & Joye, S. (2016). *Communicatie & media: een inleiding tot communicatiewetenschappen: onderzoek en theorie*. Leuven: Acco.

Marsen, S. (2006). *Communication studies*. London: Palgrave.

Price, S. (1997). *Communication studies*. London: Longman.

Rosengren, K.E. (2000). *Communication. An introduction*. London: Sage.

Ott, B.L. & Mack, R.L. (2009). *Critical media studies: An introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Taylor, L. & Willis, A. (1999). *Media studies. Texts, institutions and audiences*. London: Blackwell.

Als introducerende teksten rond onderzoeksmethodologie raden we volgende werken aan:

- Berger, A.A. (2002). *Media and communication research methods. An introduction to qualitative and quantitative approaches*. London: Sage.
- Wester, F. Renckstork, K. & Scheepers, P. (Eds.) (2006). *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. 's Gravenhage: Kluwer.
- Jensen, K.B. (Ed.) (1991). *A handbook of qualitative methodologies for mass communication research*. London: Routledge.
- Lindlof, T.R. & Taylor, B.C. (2002). *Qualitative communication research methods* (2nd ed.). London: Sage.

1.2. De verschillende disciplines

Binnen het veld van de communicatiewetenschappen bevinden zich verschillende subvelden of zelfstandige studievelden. Deze subvelden worden bepaald door een gemeenschappelijkheid van het studieobject, door het gebruik van gemeenschappelijke methoden en/of door het hanteren van gelijkaardige theoretische perspectieven. De indeling in deze verschillende subvelden is natuurlijk niet exhaustief, je kan dus nog andere subvelden onderscheiden. De subvelden sluiten elkaar ook niet uit, het is juist typerend voor de multidisciplinariteit dat er overlappende terreinen zijn. Bovenal ontwikkelen deze velden zich constant en ontstaan er vandaag nog nieuwe velden.

Desalniettemin proberen we hier een overzicht van belangrijke velden te geven (zie Rubin e.a., 2010; Marsen, 2006) waarbij de indeling vooral gebaseerd is op de subvelden die terug te vinden zijn in tijdschriften en internationale organisaties:

- **Interpersoonlijke communicatie:** studie van interacties tussen mensen en studie van verbale en non-verbale interacties in verschillende typen van relaties. Dit veld behelst vooral de studie van de communicatie tussen twee individuen en kleine groepen van individuen in een context van interactie. Hier vinden we volgende deelgebieden terug: conflictmanagement, dyadecommunicatie (communicatie tussen twee personen, vaak in hechte relationele context), gender en communicatie, interpersoonlijke perceptie en relationele communicatie.

Introducerende teksten

Borisoff, D. & Merrill, L. (1998). *The power to communication: Gender differences as barriers* (3rd ed.). Prospect Heights: Harcourt Brace.

Greene, J.O. & Burleson, B.R. (Eds.) (2003). *Handbook of communication and social interaction skills*. Mahwah: Erlbaum.

Knapp, M.L. & Daly, J.A. (Eds.) (2011). *Handbook of interpersonal communication* (4th ed.). Thousand Oaks: Sage.

Smith, S.W. & Wilson, R.S. (2009). *New directions in interpersonal communication research*. Thousand Oaks: Sage.

- **Groepscommunicatie:** onderzoek naar communicatie in groepen van drie of meer personen. Vaak gaat dit onderzoek over de aard of de vorm enzovoort van communicatie in kleine groepen. McQuail (1975) duidt erop dat groepscommunicatie verschilt van interpersoonlijke communicatie door het kernelement van 'behoren tot een groep'. Dit subveld is duidelijk gelinkt aan psychologie, linguïstiek en aan het subveld van interpersoonlijke communicatie. Hierin vinden we volgende deelgebieden terug: 'decision making', familiecommunicatie, groepsdynamiek, intergenerationele communicatie, intergroepscommunicatie, leiderschap en probleemoplossing.

Introducerende teksten

Barge, J.K. (1994). *Leadership: Communication skills for organizations and groups*. New York: St. Martin's Press.

Frey, L.R. (Ed.) (1999). *The handbook of group communication theory and research*. Thousand Oaks: Sage.

Vangelisti, A.L. (2012). *The Routledge handbook of family communication* (2nd ed.). London: Routledge.

Obregon, R. & Waisbord, S. (Eds.) (2012). *The handbook of global health communication*. London: Wiley.

- **Gezondheidscommunicatie:** onderzoek naar communicatie rond ziekte en gezondheid. De nadruk ligt hier vaak op informatiecampagnes. Dergelijk onderzoek is gelinkt met interpersoonlijke communicatie en organisatiecommunicatie. Hierin vinden we volgende deelgebieden terug: communicatie met mensen met een handicap, communicatie met zieken, gezondheidscampagnes of communicatie met patiënten.

Introducerende teksten

Thompson, T.L., Dorsey, A., Miller, K. & Paroot, R. (Eds.) (2003). *Handbook of health communication*. Mahlaw: Erlbaum.

Thompson, T.L., Parrott, R. & Nussbaum, J.F. (Eds.) (2011). *The Routledge handbook of health communication (2nd ed.)*. London: Routledge.

- **Instructionele communicatie:** onderzoek met een focus op pedagogie of media-effecten in relatie tot kinderen en jongeren. Hierin vinden we volgende deelgebieden terug: communicatiepedagogiek, ontwikkelingscommunicatie, massamedia en kinderen/jongeren en interactie tussen leerkracht en leerling.

Introducerende teksten

Buckingham, D. (2003). *Media Education/Literacy, learning and contemporary culture*. Cambridge: Polity Press.

Buckingham, D. (2007). *Beyond technology: Children's learning in the age of digital culture*. Cambridge: Polity.

Jonassen, D.H. (Ed.) (2004). *Handbook of research for educational communication and technology (2nd ed.)*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Macedo, D. & Steinberg, S.R. (Eds.). *Media literacy: reader*. New York: Peter Lang.

Perse, E.M. (2000). *Media effects and society*. London: Lawrence Erlbaum.

- **Interculturele en internationale communicatie:** onderzoek naar interpersoonlijke communicatie of massacommunicatie in relatie tot globale mediastructuren, tussen verschillende culturen enzovoort. Dit veld is vergelijkbaar met de studie van groepscommunicatie, maar het concept cultuur is hier veel sterker aanwezig. Hierin vinden we volgende deelgebieden terug: adaptatie en culturatie, vergelijkingen van mediasystemen, crossculturele communicatie, identiteit, ontwikkeling en communicatie. Interculturele communicatie zal eerder de nadruk leggen op een culturalistische benadering, terwijl internationale communicatie eerder de nadruk legt op structurele analyses waarin gefocust wordt op het politiek-economische aspect. Toch zien we ook hier dat er bijvoorbeeld veel aandacht is voor cultuur in het veld van het internationaal nieuws zoals in flowstudies of studies over het internationaal nieuws.